

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА ТА МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

КУРСОВА РОБОТА

На тему:

«Правові наслідки домашнього насильства у провідних країнах світу»

Студентки ІІІ курсу групи МП – 31

Напряму підготовки (спеціальності)

293 «Міжнародне право»

Радзівєвської А.О.

Керівник: Тенєшев В'ячеслав Фарідович

Національна шкала: _____

Університетська шкала: _____

Оцінка ECTS: _____

Члени комісії: _____

(підпис)

(прізвище та ініціали)

(підпис)

(прізвище та ініціали)

м. Тернопіль –2021 р.

ПЛАН

ВСТУП

Розділ 1. ФОРМИ, ПРИЧИНИ І НАСЛІДКИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА.

1.1. Форми і причини домашнього насильства в Україні. Методи вирішення проблеми.

1.2. Наслідки домашнього насильства.

Розділ 2. ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗАПОБІГАННЯ СІМЕЙНО-ПОБУТОВИМ НАСИЛЬНИЦЬКИМ ЗЛОЧИНАМ ЩОДО ЖІНОК ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ.

2.1. Законодавство та практика правоохоронних органів країн світу щодо питання превенції насильницьких злочинів у сім'ї.

2.2. Методи боротьби та профілактики з сімейно-побутовим насильством щодо жінок.

Розділ 3. ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО В ЄВРОПІ ТА США, СТАМБУЛЬСЬКА КОНВЕНЦІЯ.

3.1. Питання домашнього насильства в Європі та США.

3.2. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами.

3.3. Структура Стамбульської Конвенції, її цілі .

3.4. Види насильства та стратегії його запобігання, зазначені в Конвенції.

ВИСНОВОК

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ I. ФОРМИ, ПРИЧИНИ І НАСЛІДКИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА.....	7
1.1. Форми і причини домашнього насильства в Україні. Методи вирішення проблеми.....	7
1.2. Наслідки домашнього насильства.....	11
РОЗДІЛ II. ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗАПОБІГАННЯ СІМЕЙНО-ПОБУТОВИМ НАСИЛЬНИЦЬКИМ ЗЛОЧИНАМ ЩОДО ЖІНОК ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ.....	12
2.1. Законодавство та практика правоохоронних органів країн світу щодо питання превенції насильницьких злочинів у сім'ї.....	12
2.2. Методи боротьби та профілактики з сімейно-побутовим насильством щодо жінок.....	18
РОЗДІЛ III. ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО В ЄВРОПІ ТА США, СТАМБУЛЬСЬКА КОНВЕНЦІЯ.....	24
3.1. Питання домашнього насильства в Європі та США.....	24
3.2. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами.....	30
3.3. Структура Стамбульської Конвенції, її цілі	33
3.4. Види насильства та стратегії його запобігання, зазначені в Конвенції.....	35
ВИСНОВКИ.....	39
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	41

ВСТУП

Насильство – наслідок нерівноправності між жінками та чоловіками в суспільстві, його підживлює культура нетерпимості та заперечення. Водночас воно – причина та наслідок нерівних правоможних відносин між жінками та чоловіками в суспільстві. В результаті дисбалансу правоможностей, дискримінація та певне ставлення до жінок ускладнюють їхні можливості уникнути насильницьких ситуацій. Громада та органи влади не завжди сприймають серйозно пережите ними насильство, таким чином ще більше посилюючи їхню вразливість щодо подальшого насильства та навіть вбивств.

Актуальність теми: І без того масштабна проблема домашнього насильства загострюється у зв'язку з поточною пандемією COVID-19. З огляду на те, що в деяких країнах знову вводиться жорсткий карантин, а в інших і далі застосовуються спеціальні заходи, такі як віддалена робота вдома, важливо пам'ятати, що для багатьох жінок дім може виявитися найнебезпечнішим місцем з-поміж усіх інших. Цього року люди значну кількість часу перебували вдома, а це також означає, що багатьом жінкам довелося провести багато часу зі своїми кривдниками.

Як показують попередні дані, у численних країнах повідомляється про значне зростання домашнього насильства під час пандемії COVID-19. Наприклад, у Франції протягом жорсткого карантину кількість повідомлень про домашнє насильство зросла на 32% лише за тиждень. Таку ж тенденцію можна спостерігати в Україні. За статистикою Національної гарячої лінії ГО «Ла Страда-Україна» із запобігання домашньому насильству, лише за перший місяць карантину кількість дзвінків з усієї України подвоїлась.

Також потрібно згадати про війну на сході, яка досі триває в нашій країні. Згідно з опитуванням ОБСЄ у 2019 році, у сім'ях ветеранів АТО або ООС вдвічі частіше трапляються випадки фізичного та сексуального насильства, ніж в інших родин.

Домашнє насильство існує у всіх без винятку соціальних групах, його зазнають незалежно від рівня доходів, освіти й положення в суспільстві, також

воно є не лише фізичним, а й психологічним. Ще більше випадків залишаються невідомими, адже жертви про них не повідомляють у поліцію. Це свідчить про відсутність правової і просвітницької обізнаності жертв домашнього насильства, які під час навіть не розуміють, що таке діяння по відношенню до них є протиправним та караним, не кажучи вже про повідомлення про такі випадки до органів внутрішніх справ, що у своїй більшості, обумовлено економічною ситуацією та матеріальним становищем кожної окремої сім'ї; психічними особливостями та особливостями виховання осіб, які скоюють насильницькі дії проти членів своєї родини. Нажаль, домашнє насильство у наслідку – це і випадки нанесення тяжких тілесних ушкоджень, і зґвалтування, і вбивства. Сьогодні масштаби проблеми набули настільки загрозливого характеру, що її помітили навіть в ООН, що і обумовило актуальність дослідження.

Сьогодні різноманітні прояви домашнього насильства є проблемою не лише в Україні, але й у більшості зарубіжних країн. За даними Організації економічного співробітництва та розвитку за 2019 рік, законодавство жодної з країн світу не захищає повністю від домашнього насильства, а в деяких державах це взагалі не є злочином. Відсоток жінок, які хоча б раз у житті зазнавали фізичного та/або сексуального насильства в сім'ї, варіює від 9,8% (Швейцарія) до 85% (Пакистан). Ця проблема є більш гострою для економічно недостатньо розвинених країн, при цьому жінки в цих країнах із більшою вірогідністю визнають таке насильство над собою виправданим. Вихідні положення міжнародних стандартів у сфері боротьби з домашнім насильством ґрунтуються на глибокому усвідомленні неприпустимості подібного насильства, яке є грубим порушенням прав людини. У сучасних дослідженнях до певної міри залишається недослідженим позитивний досвід зарубіжних країн щодо боротьби з домашнім насильством. У багатьох країнах світу профілактика та запобігання домашньому насильству постає одним з актуальних напрямків роботи правоохоронних органів, соціальних працівників,

психологів, освітян, що пов'язано передусім із поширеністю проблеми та масштабністю соціальних наслідків, до яких вона призводить.

Мета: вивчення зарубіжного досвіду протидії домашньому насильству в деяких країнах Європи для вдосконалення певних заходів протидії домашнього насильства в Україні з урахуванням цього досвіду.

РОЗДІЛ 1

ФОРМИ, ПРИЧИНИ І НАСЛІДКИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

1.1. Форми і причини домашнього насильства в Україні. Методи вирішення проблеми.

З прийняттям у нашій державі Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» та набранням чинності Законом України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» стало очевидно, що Україна визнає і привертає неабияку увагу до гостроти та глибини цієї проблеми. Цей Закон визначає організаційно-правові засади запобігання та протидії домашньому насильству, основні напрями реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, спрямовані на захист прав та інтересів осіб, які постраждали від такого насильства. Певна частина суспільства звикла закривати очі на подібне та абсолютно не прагне допомагати чи підтримувати осіб, які систематично страждають від домашнього насильства. Слід зрозуміти, що в сучасному і розвиненому суспільстві толерантність щодо насильства має дорівнювати нулю. Справа двох — це сварка, конфлікт, а домашнє насильство, починаючи з 12.01.2019 р. — це злочин, який саме як злочин і має сприйматися в суспільстві.

Домашнє насильство — це діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного характеру, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь. Таке визначення

міститься у згаданому вище Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству».

Домашнє насильство має свої форми, а саме:

1) економічне насильство - форма домашнього насильства, що включає умисне позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна, коштів чи документів або можливості користуватися ними, залишення без догляду чи піклування, перешкоджання в отриманні необхідних послуг з лікування чи реабілітації, заборону працювати, примушування до праці, заборону навчатися та інші правопорушення економічного характеру;

2) психологічне насильство - форма домашнього насильства, що включає словесні образи, погрози, у тому числі щодо третіх осіб, приниження, переслідування, залякування, інші діяння, спрямовані на обмеження волевиявлення особи, контроль у репродуктивній сфері, якщо такі дії або бездіяльність викликали у постраждалої особи побоювання за свою безпеку чи безпеку третіх осіб, спричинили емоційну невпевненість, нездатність захистити себе або завдали шкоди психічному здоров'ю особи;

3) сексуальне насильство - форма домашнього насильства, що включає будь-які діяння сексуального характеру, вчинені стосовно повнолітньої особи без її згоди або стосовно дитини незалежно від її згоди, або в присутності дитини, примушування до акту сексуального характеру з третьою особою, а також інші правопорушення проти статевої свободи чи статевої недоторканості особи, у тому числі вчинені стосовно дитини або в її присутності;

4) фізичне насильство - форма домашнього насильства, що включає ляпаси, стусани, штовхання, щипання, шмагання, кусання, а також незаконне позбавлення волі, нанесення побоїв, мордування, заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, залишення в небезпеці, ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, заподіяння смерті, вчинення інших правопорушень насильницького характеру.

Насильство в сім'ї є однією з найбільш розповсюджених форм порушення прав людини. У більшості випадків протиправні дії проти когось із членів

родини супроводжуються актами агресії, приниження та жорстокої поведінки. Як правило, найбільше страждають від сімейного насильства жінки та діти. Головною проблемою насильства в сім'ях є те, що воно найчастіше не виходить за межі зачинених дверей, а відтак «насильник» залишається непокараним і продовжує знущатись над рідними. Найчастіше, сім'я, в якій живе насильник, піддається психологічному тиску, а такий вид домашнього насильства виміряти і довести практично неможливо. Людина, яка піддається насильству, постійно перебуває у пригніченому стані та боротись із «тираном» практично не має сили. Різні форми приниження та знущання у родині відображаються на дітях, які й самі безпосередньо страждають або й переймають приклад насильницьких дій. Серед причин того, що постраждалі не звертаються до правоохоронних органів, це - страх помсти з боку «тирана», відчуття власної вини, страх зганьбити сім'ю, почуття сорому та приниженості, низька самооцінка, бажання створити образ ідеальної сім'ї та щасливого подружжя перед іншими, самопожертва заради дітей, а також фінансова залежність.

7 січня 2018 року набрав чинності Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», в якому запроваджено комплексний підхід та визначено систему заходів щодо запобігання та протидії фізичному, психологічному та сексуальному насильству в сім'ї.

Згідно КК України, за вчинення домашнього насильства винна особа карається громадськими роботами на строк від 150 до 240 годин, або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до п'яти років, або позбавленням волі на строк до двох років.

Говорячи про причини насильства в Україні потрібно зазначити і про насильство в сім'ях військослужбовців та учасників АТО, що є досить актуально. Комплексних досліджень щодо розповсюженості випадків домашнього насильства з боку військовослужбовців та учасників АТО (ООС) в Україні не здійснювалось. Відповідно, відсутні і статистичні дані. Однак, відсутність статистичних даних про вчинене з боку військовослужбовців та

учасників АТО (ООС) домашнє насильство не слід інтерпретувати як показник того, що цієї проблеми не існує.

Однак аналіз чинного законодавства України дозволяє зробити висновок про те, що військовослужбовці не несуть кримінальну відповідальність за новою спеціальною статтею, як не несуть наразі адміністративну відповідальність за вчинення домашнього насильства. Так, відповідно до статті 15 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) військовослужбовці несуть відповідальність за вчинені ними адміністративні правопорушення за дисциплінарними статутами. За деякі адміністративні правопорушення, перелік яких наведений в даній статті, ці особи несуть адміністративну відповідальність на загальних підставах, однак до зазначених осіб не може бути застосовано громадські роботи, виправні роботи і адміністративний арешт. В даному переліку правопорушень домашнє насильство відсутнє, відповідно військовослужбовці за вчинення домашнього насильства мають нести дисциплінарну відповідальність.

Підсумовуючи, слід акцентувати увагу на наступних кроках щодо запобігання та протидії домашньому насильству у сім'ях військовослужбовців та ветеранів АТО/ООС:

- по-перше, Міністерству оборони доцільно розробити безпечну і конфіденційну систему для звітів щодо гендерно зумовленого насильства у сім'ях військовослужбовців;

- по-друге, слід поширювати досвід діяльності спеціалізованих мобільних бригад соціально-психологічної допомоги для сімей військовослужбовців та учасників бойових дій;

- по-третє, необхідно визначити у статті 15 КУпАП домашнє насильство та насильство за ознакою статі також як правопорушення, відповідальність за які військовослужбовці, поліцейські та інші особи, на яких поширюється дія дисциплінарних статутів, несуть на загальних підставах, передбачених КУпАП.

1.2. Наслідки домашнього насильства.

Насильство має свої наслідки:

- втрата людських життів (вбивства, смерть внаслідок отриманих травм, самогубство, доведення до самогубства в контексті домашнього насильства);
- набуття інвалідності, хронічних захворювань, хвороби внаслідок отриманих травм та психосоматично загострені захворювання;
 - психічні розлади, оскільки жертви домашнього насильства піддаються колосальній та хронічній психологічній травматизації, внаслідок котрої часто страждають від психічних розладів;
 - у постраждалих може зростати схильність до суїциду, депресії, тривожних розладів, розладів харчової поведінки, алкоголізму, наркоманії, бродяжництва, патологічного накопичення;
 - міжпоколінне відтворення насильства. Діти і підлітки, що стали свідками домашнього насильства, переймають гендерну модель насильницької поведінки і відтворюють її в наступному поколінні;
 - вторинна травматизація. Особи, емоційно залучені в спілкування з безпосередніми учасниками конфліктів — друзі, рідні, сусіди, колеги, соціальні працівниці й працівники, лікарський склад, правоохоронці, адвокати, судді;
- державні витрати на реабілітацію постраждалих, судову систему, слідчі заходи, лікування інвалідизованого населення.

РОЗДІЛ 2

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗАПОБІГАННЯ СІМЕЙНО-ПОБУТОВИМ НАСИЛЬНИЦЬКИМ ЗЛОЧИНАМ ЩОДО ЖІНОК ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ

2.1. Законодавство та практика правоохоронних органів країн світу щодо питання превенції насильницьких злочинів у сім'ї.

Модельне законодавство ООН про насильство у сім'ї визначає один з типів сімейної жорстокості. У ньому йдеться про насильство у сім'ї щодо жінок. Чітко визначивши поняття насильства та окресливши його насильницькі дії, які можуть бути застосовані до жінки, воно зобов'язує працівників поліції реагувати на кожне прохання про допомогу і захист у випадках, коли вчиняється насильство у сім'ї. При цьому у ньому чітко розписаний порядок дій співробітників поліції у момент виявлення насильства тим або іншим способом. Важливим обов'язком співробітника поліції під час реагування на виклик з приводу домашнього насильства є обов'язок заповнити рапорт про насильство у сім'ї, який має бути частиною справи. Копія документа повинна бути подана до відповідного органу юстиції та суду. Комісар поліції зобов'язаний: збирати дані рапортів про насильство у сім'ї, складати щорічний звіт і направляти його у Міністерство юстиції України і до парламенту.

Щорічний звіт повинен містити такі відомості (але не обмежуватися ними): загальна кількість отриманих рапортів, кількість заяв, зроблених жертвами насильства кожної статі; статус відносин сторін; інформацію про заняття та освіту сторін; кількість заяв, за якими проведено розслідування; середній час на розгляд однієї заяви; тип дій, застосованих поліцією, включаючи кількість арештів.

Завдяки таким щорічним звітам у будь-якій державі може бути вирішене важливе питання про створення достатньо повної системи обліку та статистики злочинів, вчинених у цій сфері. Ордер може передбачати будь-який або усі подальші заходи: утримувати кривдника від зовнішнього заподіяння шкоди жертві, залежним від неї членам сім'ї, іншим родичам та особам, які надають їй

допомогу; наказати відповідачеві покинути сімейний будинок незалежно від того, чия це власність; наказати відповідачеві надати позивачці доступ до використання різного особистого майна; врегулювати доступ відповідача до дітей; утримувати відповідача від контактів з позивачкою на роботі та в інших, часто відвідуваних нею місцях; у разі, коли відповідач використовує або володіє зброєю, заборонити йому купівлю, використання або володіння вогнепальною зброєю або зброєю іншого типу, зазначеного судом; наказати відповідачеві сплатити витрати позивачки на лікування, консультації та перебування у притулку; інформувати позивачку і відповідача, що у разі порушення відповідачем охоронного ордеру, він може бути заарештований без попередження і понесе кримінальне покарання; проводити закриті слухання, щоб захистити приватне життя сторін.

Обов'язковий арешт за домашній напад є широко рекомендованим засобом, покликаним вирішити проблему домашнього насильства в Америці. У результаті останніх досліджень постало питання про розумність такої політики. Кримінологи, юристи, працівники поліції висловлюють різні думки з приводу того, чи повинна змінитися політика держави щодо арешту. Крім того, необхідно зауважити, що практика обов'язкового арешту як методу припинення насильства не єдина у США (Наприклад, у Нью-Йорку не існує обов'язкового арешту). У багатьох штатах провідну роль у боротьбі з домашнім насильством відіграють органи прокуратури. Наприклад, у Лос-Анджелесі (шт. Каліфорнія) діяльність поліції у сфері боротьби з домашнім насильством суворо контролюється спеціальним підрозділом, який очолює помічник прокурора. Цей підрозділ спеціалізується на проблемах насильства у сім'ї. Його співробітники мають право порушувати кримінальні справи за фактами домашнього насильства, коли жінка відмовляється підтримувати звинувачення, але є неспростовні докази неодноразовості застосування насильства. Одночасно з'ясовуються причини такої поведінки жінки, надається необхідна психологічна допомога, до "ведення випадку" залучаються адвокати, вирішується питання про надання охоронного ордеру. У таких справах, як правило, відбуваються

достатньо гучні судові процеси з участю присяжних засідателів (жертва залучається до участі у таких процесах як свідок), що має велике значення для привернення уваги громадськості до проблем домашнього насильства.

Наприклад, у 1965 р., у Нью-Йорку, під керівництвом психолога була здійснена програма спеціальної підготовки поліції для втручання у сімейні кризи. 18 співробітників поліції з більш ніж трирічним досвідом роботи прослухали 140-годинний курс і увійшли до “підрозділу втручання у сімейні кризи”. Потім, впродовж двох років проводився експеримент, суть якого полягала у порівнянні результатів роботи поліцейських дільниць, у яких діяв цей підрозділ, та інших поліцейських дільниць, де ніхто з поліцейських не проходив спеціальної підготовки. У результаті було виявлено, що цим підрозділом сімейні кризи вирішувалися на вищому професійному рівні, скоротилася кількість тяжких злочинів, вчинених на ґрунті сімейних конфліктів тощо. У Відні (Австрія) впроваджено закон про побутове насильство, який передбачає підготовку поліції для видворення правопорушників з домівок та організацію дійових служб інформування і консультивання жертв. Цей закон передбачає також фінансування притулків, як постійний видаток з міського бюджету, визнаючи в такий спосіб громадський обов’язок підтримувати постійні професійні служби для роботи з жертвами. З цією паралельною структурою можна задовольняти потреби багатьох жінок краще, ніж це може зробити будь-яка інша служба. Значною перешкодою у запобіганні насильству є недосконале законодавство. Якщо жертва подає до правоохоронних органів заяву про вчинене насильство, то з кривдника стягують штраф, який найчастіше йде із сімейного бюджету. У нашій державі ізолюють жертву насильства, тоді яку інших країнах – кривдника. Наприклад, в Австрії, якщо правопорушник погрожує чи завдає шкоди особі, яка мешкає у тому самому будинку, поліція повинна виселити правопорушника із спільного житла і заборонити йому туди повертатися, навіть якщо він є власником будинку. У Франції, якщо була подана заява на розлучення, партнеру, який вчиняє насильство, забороняють входити до помешкання після перших актів насильства і до початку

розлучення, за умови, що впродовж наступних чотирьох місяців буде подана заява на розлучення. У Німеччині кримінальну справу можуть подати до суду, навіть якщо жінка відкликає формальну заяву. Щодо українського законодавства, то жінці не дадуть дозволу на розлучення, якщо вона вагітна або має дитину до року.

Значна подія відбулась у 1996 р., коли була організована Програма реагування на домашнє насильство спільною командою поліцейських і представників кризового центру. За допомогою “груп спільного реагування” проводилися спеціальні акції, приурочені до дитячих канікул і боротьби з сексуальним насильством. Сьогодні Коаліція містить такі складові частини: команда реагування на домашнє насильство; програма допомоги особам, до яких застосовувалось домашнє насильство, розрахована на 30 днів перебування жінок у притулку; недільна програма підготовки фахівців, необхідних для здійснення допомоги під час домашнього насильства (передбачає володіння англійською та іспанською мовами); кризовий центр з сексуального насильства; родинний центр.

Аналітики Коаліції вважають, що існують три чинники, що визначають появу насильства:

1. Чоловіки через низку обставин втрачають контроль над своєю поведінкою, стають істотно залежнішими; як компенсація, у них виникає потреба контролювати життя іншої людини; найближчою тут є дружина.

2. Істотне значення мають історичні традиції, коли в умовах глибокої патріархальності чоловік по суті “володів” своєю дружиною; це залишається “в крові” і згодом по-різному виражається. Сьогодні відбуваються глибокі процеси соціалізації, які істотно підвищують рівень самооцінки жінки.

3. Крім того, чинники домашнього насильства підсилюють і зовнішні обставини: вживання наркотиків, дія ЗМІ, які провокують агресивну поведінку чоловіків, синдром участі у війнах і посттравматичному стресі. Не останнє місце належить і культурологічним чинникам сильного чоловіка. Принаймні досвід боротьби з сімейним насильством, який ми можемо спостерігати в інших

країнах, повинен враховуватися під час організації цих робіт в Україні. Втручання у випадках насильства у сім'ї та в побуті є важливим завданням. Співробітник поліції підпадає під загрозу отримання травми у кожному випадку реагування на таке насильство. Він стає свідком і учасником особистої трагедії, до якої долучаються не тільки чоловік і дружина, а й діти. Це також залучає співробітника правоохоронних органів у ситуацію, яка традиційно розглядалася як "родинна справа". Окремими дослідниками зазначається, що у справах про насильство у сім'ї часом буває важко домогтися обвинувального вироку, оскільки суди вимагають докази, що підтверджують провину обвинувачуваного. Злочини, що вчиняються у сфері сім'ї та побуту, – це серйозні складнощі з доказуванням, оскільки вони переважно вчиняються без свідків. Часто єдиним свідком виступає сама потерпіла. Тому їх свідчення мають вирішальне значення для доказування провини обвинувачуваного. Часто потерпіла продовжує жити під одним дахом або й підтримувати контакти з обвинувачуваним до початку судового процесу. У цих умовах потерпілі змушені зносити погрози й кількарізкові прохання відкликати свою заяву чи не давати показань у суді.

У Канаді, Новій Зеландії та у деяких штатах Америки були внесені зміни до процедури кримінального переслідування, відповідно до якої поліція та інші співробітники кримінального правосуддя повинні вести справи про насильство у сім'ї так, ніби йшлося про незнайомих між собою людей. Цього потрібно дотримуватися навіть тоді, коли потерпілі висловлюють бажання про припинення кримінального переслідування. Теоретично така процедура звільняє потерпілих від вимог іншої сторони про припинення справи, тому що у них у цьому випадку відсутня можливість вплинути на подальший розвиток ситуації. У деяких країнах кримінальне переслідування винуватих за вчинення насильства у сім'ї серйозно ускладнене, тому що дружини не мають права свідчити у суді проти своїх чоловіків. Це робить кримінальне переслідування майже неможливим, оскільки важко надати докази вчиненого злочину. В інших правових системах дружини правочинні виступати свідками, але їх заборонено

змушувати давати показання проти своїх чоловіків. Для подолання зазначених суперечностей у деяких країнах прийняті закони, згідно з якими дружина є “вимушеним” свідком на судовому процесі проти чоловіка, що ставить її у становище ніби неодруженої з обвинувачуваним. Закони переважно звільняють дружину від дачі показань, якщо суд вважатиме, що цей випадок є винятковим, і що її не змусили до цього залякуванням. Таким законодавством часто зловживають, щоб звільнити дружину від дачі показань, і тому таке законодавство неефективне. Закони, що змушують дружину до дачі показань, можуть обернутися й проти неї. Вона може бути обвинувачена в образі суду й піддана покаранню за те, що відмовилася давати показання у суді. У Канаді та Англії жінки залучаються до відповідальності за те, що вони відмовлялися давати показання проти чоловіків на судах з кримінальних справ. Це означає, що жінка може вирішити не дзвонити у поліцію, коли щодо неї вчинене насильство, оскільки вона не прагне, щоб пізніше, на судовому процесі у справі чоловіка її змусили давати показання.

2.1. Методи боротьби та профілактики з сімейно-побутовим насильством щодо жінок.

Хоча законодавчі реформи зі зміни правил доказування із залученням правочинних свідків, як і тих, кого примушують, можуть усунути деякі труднощі в одержанні обвинувальних вироків, ефект від кримінального переслідування доволі сумнівний, тому що у багатьох випадках втрачається доцільність у кримінальному переслідуванні. Тому у багатьох країнах триває пошук нових юридичних вирішень цієї проблеми. Чоловік, який обіцяв судді добре поводитися, але не стримав обіцянки, може бути покараний. Замість скарги до суду, яка тягне за собою пред'явлення обвинувачення та судовий розгляд, може бути застосований захід, який займає проміжне місце між кримінальним і загальногромадянським законами. Суддя може зажадати від правопорушника обіцянки, із внесенням грошової застави або без такої, “поводитися мирно” або “добре поводитися”. Цей наказ часто називають “приписом”, або “зобов'язанням”. Позивач, як правило, повинен вказати “обґрунтовану причину страху”, тобто довести, що якщо нічого не буде розпочато, правопорушник завдасть позивачеві тілесних ушкоджень. І як тільки наказ набуває чинності, кривдник, якщо він порушить його, буде покараний. Переважно йому загрожує штраф або тюремне ув'язнення. Незважаючи на те, що законодавства, які регламентують інститут наказів, мають у різних країнах Заходу свої особливості, однак їм властива і низка загальних ознак.

Існують два види наказів. Перший вид наказу забороняє правопорушникові “чіплятись” до жертви або “турбувати” її. Ці терміни мають різні визначення й переважно припускають юридичне тлумачення, але застосовуються у випадках погроз, постійного переслідування, телефонних дзвінків і контактів. Другий вид наказу, який називається “виключенням”, “виселенням” або “позбавленням володіння”, має більш твердий характер. Порушникові може бути заборонено з'являтися у сімейному будинку або у якійсь його частині, чи відповідно до деяких законодавчих актів, у районі, де розташований цей будинок. Це може трапитись навіть у разі, коли порушник є

власником будинку. Наказ переважно діє впродовж обмеженого періоду часу. Часто поліції надається право заарештовувати порушника, якщо останній порушить наказ. Відповідно до деяких законодавчих актів, наказ автоматично надає право на арешт. Відповідно до інших законодавчих актів, право на арешт передбачається у наказі, якщо жертва запросить його. І, нарешті, право на арешт видається разом з наказом після рішення судових органів. Заходи щодо покарання за порушення наказу можуть бути усілякими, але загалом правопорушник може бути покараним позбавленням волі.

Мета цих судових заборон полягає у тому, щоб надати жертві або потенційній жертві насильства у родині тимчасову допомогу щодо застосування карних санкцій до правопорушника, і недвозначно вказати йому на те, що його буйна поведінка неприпустима. Як уявляється, таке законодавство пропонує певні переваги. Воно дає поліції право застосовувати ефективні заходи у випадках насильства. Переважно воно також дасть жертві право звертатися до судових інстанцій із проханням про винесення заборонної постанови під час відсутності правопорушника й у терміновому порядку. Ступінь доказаності, необхідний для одержання такого наказу, є нижчим, ніж рівень, що застосовується на судах у кримінальних справах. Наказ може бути відданий ще до того, як жінка одержала тілесні ушкодження. У той самий час суд не може поставити жодних умов, щоб запобігти подальшому погіршенню обстановки у родині й можливого насильства. У наказі може говоритися про те, що якщо у майбутньому буде застосоване насильство, то буде застосоване й покарання. Якщо наказ буде порушений, жертва може звернутися до суду із проханням про застосування покарання. Нелегко буває визначити або довести факт порушення наказу через розпливчастість термінів “поводитися мирно” або “добре поводитися”. Можливості судді для покарання правопорушника обмежені. Важко відшукати засоби боротьби із “чіплянням”, що не переходить межі фізичного насильства. Незважаючи на певні недоліки, зазначена модель соціального контролю може полегшити становище жертв, особливо у правових системах, де відсутні спеціальні закони про боротьбу з насильством у родині.

У кожній правовій системі закони, що регламентують заходи протидії сімейному насильству, мають свої відмінності. Це стосується визначення поняття “насильство у сім’ї”, до критеріїв, які регламентують випадки, коли накази можуть бути віддані до процедури, що підлягає виконанню, а також до типів наявних наказів. Порухення наказу є кримінально караним діянням, і поліція може заарештувати людину, яка порушила наказ про захист жертв. Слухання справи може здійснюватись навіть за відсутності правопорушника на суді. Наказ буде відданий, якщо буде доведено, що правопорушник насправді завдав або схильний завдати шкоду. Накази можуть забороняти правопорушникові наближатися до жертви й обмежити йому доступ до житла, зокрема до його власного будинку, навіть якщо він володіє ним на законних підставах. Такі накази про захист жертв насильства у родині пропонують надійний варіант реагування на обстановку, яка утворилась. Процедура одержання наказів не займає багато часу, не тягне більших витрат і перетворення їх у життя дасть цілком відчутний ефект. Значною мірою під час розгляду актів насильства у сім’ї та побуті з точки зору кримінального законодавства є ефективність виконання наказів про захист жертв, що залежить від дій поліції та суду. Навіть на території однієї тільки Австралії в одних штатах поліція цілком довела перевагу наказів і почала активно ними користуватися, в інших штатах вони не дали необхідного ефекту.

Неоднозначність сприйняття інституту наказів австралійськими кримінологами спостерігалася як серед самих жертв сімейного насильства, так і серед населення різних штатів Австралії. До того ж юристи та працівники соціальної сфери загалом позитивно оцінюють ефект використання зазначеного інституту, бачачи у ньому необхідне доповнення до кримінальних законів. Такі накази дають жертвам більш “м’який” спосіб реагування на конфліктну ситуацію у сім’ї, ніж переслідування у кримінальному порядку. Одночасно їх застосування є недвозначним попередженням правопорушника. Завдяки інституту наказів про захист жертв сімейного насильства у штаті Новий Південний Уельс поліція активніше реагує на факти сімейного насильства, а

громадськість краще проінформована про законодавство з цього питання. У той самий час, як у 1984 р. поліція на прохання жертв домоглася застосування тільки 22 наказів про їхній захист, то в 1997 р. було застосовано вже 10270 таких наказів . Накази про захист жертв надають широкі можливості для запобігання багатьох випадків насильства у сім'ї. Як і будь-яка інша стратегія, накази про захист жертв не дають універсального вирішення проблеми насильства у родині. На відміну від кримінального обвинувального вироку, наказ про захист жертв не одразу криміналізує дії правопорушника. Арешт і переслідування у кримінальному порядку здійснюються тільки у разі застосування насильства після винесеного наказу. Накази не будуть ефективними у тих випадках, коли правопорушник не проявляє поваги до закону або коли його дії стають дуже агресивними, а поведінка непередбачуваною. Більше того, такий тип законодавства виявляється неефективним, якщо поліція та інші співробітники кримінального правосуддя не готові до рішучих дій у боротьбі з насильством у сім'ї.

Судові заборони або заборонні накази можуть заборонити правопорушникові чіплятись до дружини або турбувати її, або ненадовго заборонити йому приходити додому. Більшість юрисдикцій передбачає захід, який називається "судовою заборonoю" або "позбавленням особи дієздатності" і яке застосовується на підтримку первинних заходів. Судова заборона або позбавлення особи дієздатності можуть бути винесені, щоб заборонити продаж будинку, володіння яким викликає спори, а також заборонити окремій особі робити те, що межує із порушенням громадського порядку. У разі насильства у сім'ї судова заборона або позбавлення особи дієздатності повинні завжди ухвалюватися для конкретних випадків, наприклад, для проведення процедури розлучення, для оголошення недійсною постанови суду про окреме проживання подружжя або для здійснення іншого цивільно-правового судочинства, позову про відшкодування збитків тощо. Така допомога може мати форму наказу, наприклад, що пропонує чоловікові утримуватися від підтримки контактів зі своєю дружиною. Деякі законодавчі процедурні вимоги також обмежують

доступ до цього засобу судового захисту. Наприклад, внесена до суду плата за розгляд скарг, може бути дуже велика, або окремим жінкам можуть бути незрозумілі деякі процедурні моменти і їм може знадобитися юридична допомога. Відповідно до усіх інших засобів судового захисту, що використовуються у разі насильства у сім'ї, ефективність захисних заходів залежить від взаємодії відповідних посадових осіб, особливо практичних працівників системи кримінального правосуддя. Доказом цього є досвід Англії та Уельсу. У цих країнах діє винятково розвинене, хоча й украй складне, законодавство, яке надає жертвам насильства у родині необхідну правову допомогу. Однак ефективність механізму знижена через неадекватність дій з боку поліції та працівників юстиції. Поліція часто не знає про існування заборонних заходів, а якщо навіть і знає, то не прагне втручатися у родину. Суд переважно з небажанням виносить постанови про неприставання, дія яких триває до трьох місяців, і вкрай рідко забороняє чоловікам з'являтися у своєму будинку, крім тих випадків, коли є свідчення застосування грубого насильства.

Отже, сьогодні можна говорити про два можливі варіанти вдосконалення системи профілактичної діяльності насильницьких злочинів щодо жінок у сфері сім'ї та побуту. Перший шлях полягає у спеціалізації співробітників міліції з метою професійного втручання у сімейні конфлікти і створення спеціальних підрозділів. Другий шлях – це повсюдне створення кризових центрів та їх взаємодія з дільничними інспекторами та іншими співробітниками ОВС, участь соціальних працівників у судовому засіданні як громадських захисників, присутність на допитах, очних ставках тощо. Закордонний досвід показує, що і той та інший варіант повинен бути, тому що професіоналізація співробітників правоохоронних органів та їх активна співпраця з кризовими центрами лише підсилить ефект попереджувальної діяльності. Проте у сучасних умовах загальної кризи у Україні під час розроблення рекомендацій необхідно виходити з реальних тенденцій суспільного розвитку. Сьогоднішній етап становлення третього сектора характеризується посиленням ролі неурядових організацій, що займаються здійсненням громадських програм сприяння

потерпілим. Будучи гнучкішими, відкритішими для сприйняття нових ідей, вони виступають ініціаторами координації.

РОЗДІЛ 3

ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО В ЄВРОПІ ТА США, СТАМБУЛЬСЬКА КОНВЕНЦІЯ

3.1. Питання домашнього насильства у Європі та США.

Питання домашнього насильства було активізоване у Європі близько сторіччя тому – вже тоді точилися дебати і навіть писали наукові праці щодо ефективності використання гілок лози у вихованні та навчанні дітей. Лупцювати жінок у ті часи було ледь не нормою. Але мало помалу ситуація змінювалася: жінки отримали належні їм права, перетворювалися з домогосподарок на емансипованих феміністок, стали боротися не лише за виборче право та право працювати, а й за голос у власних сім'ях.

Термін «домашнє насильство», яке раніше українці вбачали у застосуванні фізичної сили, в країнах Європи давно включає в себе фізичне, сексуальне, психологічне, емоційне і економічне насильство. І кожен із цих видів насильства (а на практиці вони здебільшого мають комплексний характер) передбачає покарання – від адміністративного до тюремного ув'язнення.

Однак покарання – досить різні та залежать від країн. Найсуворіші – у Північній Європі. Наприклад, у 1965 році Швеція стала однією з перших країн, що визнала злочином зґвалтування у шлюбі. Швеція також визнає поняття зі Стамбульської конвенції. Так, у Швеції криміналізоване психологічне та фізичне насильство, як того вимагає конвенція. Насильство, за шведським правом, також буває фінансовим, матеріальним та сексуальним. У Швеції всі форми домашнього насильства караються суворо, а якщо йдеться про дітей - то ще суворіше. Цікаво, що у Швеції існує традиція не завішувати вікна - це робиться для того, щоб факт насильства було важче приховати. Заборона походить від випадку, коли чоловік вбив свою дружину за завішеними вікнами. В якості реакції міська влада тоді постановила не обмежувати доступ сусідів до того, що відбувається в будинку, що для нас є певною дикістю. Злочином також будуть випадки погроз, принижень під час емоційних сварок і підвищення

голосу на дітей.Що стосується дітей, то покарання – ще жорсткіші. Безперечно першість встановилася за Швецією, яка в 1979 році на законодавчому рівні, першою в світі заборонила фізичне покарання дітей. У Швеції велика увага приділяється швидкому реагуванню поліції. Для цього проводяться навчання та спеціальні тренінги, адже дослідження показують, що швидке реагування на акти домашнього насильства є дуже важливими не лише для допомоги постраждалим, але й для притягнення кривдника до відповідальності.

Поширеною є заборона аб'юзеру наближатися до партнера, будинку та дітей. Найчастіше таку заборону можна отримати з допомогою поліції, а визначають її долю прокурори. Посадові інструкції для них передбачають, що прийняття рішення з таких питань має бути швидким - протягом тижня. Закон, що передбачає заборону наближатися до постраждалих, з'явився у Швеції у 1988 році. Вже тоді, задовго до Стамбульської конвенції, шведські законотворці піклувалися про потерпілих від сталкінгу - нав'язливого переслідування. Спочатку закон поширювався лише на жінок, але зараз він не має прив'язки до гендеру і надає право усім постраждалим клопотатися про те, щоб кривдник тримався подалі. Схожі за жорсткістю закони й у Норвегії та Фінляндії.

Суворо забороняється залишати дітей удома самих (у окремих випадках до 12-річного віку). Сусіди вважатимуть громадянським обов'язком заявити про такі випадки в поліцію, і після повернення додому батьки-порушники можуть і не застати вдома своїх дітей – їх тимчасово оформлять до спеціальних притулків, допоки судом не буде встановлена провина батьків. Їм доведеться доводити свою здатність дотримуватися закону та знову виховувати своїх дітей. Дуже жорстоко, кажете? Так, можливо, для нас. Але ніхто не лупцює дітей на вулиці, аби вони переставали плакати, не дозволяє цього робити собі й удома. В навчальних закладах з дітьми працюють психологи, і про будь-яку форму насильства в сім'ї рано чи пізно стає відомо.

У Німеччині поправки про заборону фізичного покарання дітей сформульовані як право отримати виховання без насильства. Їх внесли до цивільного кодексу Німеччини лише в 2000 році, через кілька десятиліть після

«перших ластівок» із півночі. Експерти пов'язують це із впливовістю у німецькому суспільстві релігійних громад, де фізичне покарання (зокрема) дітей не вважається значною провиною. Але й церква нині крокує в ногу з державою. Особливо після кількох скандалів, пов'язаних із поведінкою священнослужителів щодо своїх малолітніх прихожан.

Загалом, у Німеччині не такі жорсткі правила, як у північних країнах: на деякі речі досі закривають очі. Зокрема, якщо насильство не носить фізичного та сексуального характеру. Опитування показують, що 2-3 з 10 сімей застосовують легкі тілесні покарання, хоча вважають це неправильним.

Щодо жінок, то часи, коли німкені присвячували своє життя трьом «К» (Kirche, Kinder, Küche – в перекладі з німецької – церква, діти, кухня) давно минули. Але перехід не був таким легким. У Німеччині кілька разів посилювали покарання за випадки домашнього насильства щодо жінок і це мало свій ефект. Нині німкені воліють ділити домашні обов'язки зі своїми чоловіками, так само як і з утримання сім'ї. Останнім роками час від часу навіть піднімається питання щодо посилення захисту чоловіків від домашнього насильства. За законодавством, у Німеччині жертви домашнього насильства можуть заявити в поліцію протягом трьох місяців. Якщо ж правоохоронців викликали безпосередньо на місце скоєння злочину, то заяву писати немає потреби – справу порушать без прохання постраждалого. Так само поліція на місці може призначити термін заборони на контакти, порушення якої вже вважається криміналом. Покарання за рукоприкладство (без важких тілесних ушкоджень) може коштувати досить дорого: кілька тисяч штрафів або до року в'язниці.

У Франції парламент час від часу вносить поправки до законів, що стосуються домашнього насильства, розширюють та уточнюють інформацію про самі злочини, роблять покарання більш жорстоким. В 2010 році було прийнято ряд поправок, за якими судді отримали право видавати спеціальні постанови для забезпечення жертв насильства. Мова може йти про зміну місця проживання, яке передбачає направлення до спеціальних соціальних центрів,

або відсторонення чоловіка від перебування у сім'ї. За дотриманням останньої вимоги слідкують за допомогою спеціальних електронних браслетів. Закон також ввів новий вид злочину – «психологічне насильство», що дозволило захищати жінок від загроз і знущань нефізичного характеру.

У грудні 2016 року набули чинності поправки, які забороняють будь-яке застосування насильства по відношенню до дітей.

Незначні епізоди домашнього насильства регулюється цивільним кодексом. Сума штрафу може сягати 15 тисяч євро. У більш серйозних випадках настає кримінальна відповідальність і до штрафу додається термін позбавлення волі – до трьох років у разі легких травм та до 20 років і більше у разі спричинення каліцтв чи вбивства.

У випадках насильства над дітьми, суворість покарання визначається віком дитини. Якщо жертві менше 15 років, залежно від наслідків можна отримати від 5 до 20 років в'язниці. Якщо дитина старше 15 років, то покарання може визначатися з 3 до 15 років.

У Великобританії, як і в Франції, легкі випадки домашнього насильства підпадають під дію цивільного права. Повідомити про факти домашнього насильства жертва може протягом двох років. У жінки, до якої чоловік застосовує фізичне насильство, є можливість по спрощеному варіанту домогтися судової заборони на застосування по відношенню до неї фізичної сили. Порушення цієї вимоги може обернутися вже кримінальною справою – терміном у в'язниці до п'яти років і штрафом. Для забезпечення подружнього життя до весілля чи початку спільного проживання, британці можуть звернутися в поліцію і перевірити свого майбутнього партнера на випадки домашнього насильства. Але достовірною інформація буде лиш у разі, якщо про минулі випадки насильства було заявлено та їх внесли до загального реєстру правопорушень. У Великій Британії заборонені тілесні покарання дітей, які спричиняють рани чи травми, але немає прямої заборони на застосування «легких» форм покарання. Разом із тим, дітей заохочують розповідати про будь-які форми насильства у сім'ї, з ними працюють психологи, батьків

запрошують на профілактичні бесіди, якщо форма насильства виходить за рамки «легкої», до справи залучають поліцію. Про випадок домашнього насильства можуть повідомляти як потерпілі, так і треті сторони, наприклад, соціальні працівники та свідки. Якщо випадок очевидно тяжкий, він одразу реєструється у кримінальній системі, обминаючи стадію запису інциденту “як є”, без кваліфікації. У постраждалих є право домогтися, щоб кривдник не міг застосувати до них фізичну силу, - якщо перший інцидент був легким і не підпадав під дію кримінального права. Це певною мірою пов’язане з дією в Сполученому Королівстві системи пробації, яка спрямована на зменшення кількості ув’язнених та ресоціалізацію правопорушників. Так, за легкі правопорушення ви не потрапите до в’язниці, але повинні дотримуватися закону - інакше отримаєте вже кримінальну справу, з суворішим покаранням.

У Бельгії правоохоронні органи, реагуючи на випадки домашнього насильства, також дотримуються принципу «Хто б’є – мусить піти». Чинний Закон «Про тимчасову заборону доступу до помешкання у випадку домашнього насильства» уповноважує прокурора винести постанову про примусове видалення кривдника з певного місця проживання за наявності безпосередньої загрози безпеці однієї чи декількох осіб, які проживають там само, та заборону повернення туди чи встановлення контакту з визначеними особами терміном до 10 діб. Упродовж зазначеного часу справу про домашнє насильство має розглянути суд, який має право скасувати встановлену заборону чи продовжити її на строк до трьох місяців. Порушення умов такої заборони визнається злочином. Крім цього, з метою зменшення латентності випадків домашнього насильства було змінено чинний Кримінальний кодекс Бельгії: лікарі, фармацевти, акушерки та інші особи, зобов’язані зберігати таємницю, щостала відомою їм при виконанні професійних обов’язків, не несуть кримінальної відповідальності за розголошення інформації, що пов’язана з домашнім насильством (якщо таке розголошення мало форму повідомлення до правоохоронних органів).

Сполучені Штати Америки існують в окремій системі захисту прав людини відносно європейських країн. Пов'язані значно меншою кількістю міжнародних зобов'язань у сфері прав людини (наприклад, США не ратифікували Конвенцію про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок), їм доводиться самотійно вирішувати проблему насильства та гендерної рівності. У питанні домашнього насильства в Сполучених Штатах додає рівнів складності те, що кожен штат має своє законодавство, зокрема, кримінальний кодекс. Відповідно, опис та покарання варіюються від штату до штату. Однак, у федеральному законодавстві США міститься визначення домашнього насильства. Воно включає в себе злочини та проступки (в Америці це різні типи правопорушень), що вчинені нинішнім чи колишнім партнером, особою, з якою у постраждалої є спільні діти, співмешканцем. У Сполучених Штатах велика увага приділяється тому, щоб змалечку вчити правильно звертатися до правоохоронців та рятувальників. Повідомляти про правопорушення, особливо стосовно дітей, - це елемент культури. Однак навчають не лише громадян, а й операторів. Кожен штат має свій набір стандартних оперативних процедур, коли справа стосується домашнього насильства. Як правило, якщо у потерпілих є видимі та недавні сліди фізичного насильства, підозрюваного затримують та звинувачують. Однак, це не є жорстким правилом.

3.2. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами.

Щоденно суттєва кількість жінок і дівчат у країнах РЄ страждає від насильства. Жінки та дівчата часто стикаються з серйозними видами насильства, такими як домашнє насильство, сексуальне насильство, зґвалтування, примусовий шлюб та ушкодження статевих органів. Воно також може бути психологічне та полягати в словесних образах, критиці, ізоляції, погрозах, залякуванні та переслідуванні. Те, що насильство не фізичне, не означає, що воно менш небезпечне чи суворе. Правопорушники та жертви існують серед усіх верств населення. Страждають не лише потерпілі, але й діти, що стають свідками насильства, також зазнають травм. Від насильства стосовно жінок страждають жінки будь-якого віку та походження, хоча деякі особливо вразливі. Фінансові витрати через насильство стосовно жінок високі, орієнтовно 34 мільярди євро на країну РЄ щорічно, відповідно 555 євро на душу населення.

З 1990-х років РЄ посилила свою діяльність з протидії всім видам насильства стосовно жінок. Ця робота досягла апогею в 2002 році з прийняттям Рекомендацій (2002) Комітету міністрів для держав-учасниць щодо захисту жінок від насильства. В 2005 році наприкінці 3-го саміту голів держав та урядів держав – учасниць РЄ прийнято План дій, що започаткував загальноєвропейську кампанію з протидії насильству щодо жінок та домашньому насильству. Згодом створено робочу групу задля підтримки кампанії, оцінення прогресу в державах-членах та напрацювання рекомендацій щодо майбутніх дій. З 2006 по 2008 рр. кампанія РЄ вперше поєднала дії європейських урядів, парламентів та місцевих і регіональних органів влади. Оцінення робочою групою проведених державами-учасницями національних заходів показало велику кількість роботи, яку залишилося виконати: не зважаючи на прогрес, було очевидно, що чинне законодавство часто не застосовувалося, служби для постраждалих були в недостатній кількості та мали недостатнє фінансування, між державами-учасницями існувала величезна

невідповідність щодо рівнів захисту. В своєму кінцевому звіті про діяльність робоча група рекомендувала Раді Європи прийняти комплексний, юридично обов'язковий правозахисний документ для запобігання та протидії усім формам насильства стосовно жінок. У відповідь на отримані відомості та рекомендації, в грудні 2008 р. Комітет міністрів створив Спеціальний міжгалузевий комітет з питань запобігання та боротьби з насильством стосовно жінок та домашнім насильством (САНВІО) та доручив йому підготувати один або більше юридично обов'язкових актів у сфері насильства над жінками та домашнього насильства, приділяючи особливу увагу заходам з захисту та підтримки жертв такого насильства та судового переслідування кривдників. На своєму першому засіданні комітет вирішив, що доречно розробити єдину конвенцію, що поєднає діяльність щодо запобігання та протидії усім видам насильства стосовно жінок та домашнього насильства над усіма членами сім'ї. Конвенцію комітет розробив протягом дев'яти зустрічей, у яких брали участь представники державних органів та інші зацікавлені сторони. Від Парламентської асамблеї активну участь у переговорах брав голова тодішнього Комітету з рівних можливостей для жінок та чоловіків. Проект тексту був завершений в грудні 2010 року і прийнятий Комітетом міністрів 7 квітня 2011 р. Конвенцію була відкрита для підписання на зустрічі міністрів у Стамбулі 11 травня 2011 року. Вона набере чинності після 10 ратифікацій принаймні восьми держав – учасниць Ради Європи.

Стамбульська конвенція – революційний документ. Вона перший міжнародний юридично обов'язковий акт, потенційно відкритий для будь-якої країни в світі, що забезпечує комплексну низку заходів з запобігання та протидії насильству над жінками та домашньому насильству. Вона визнає насильство стосовно жінок водночас і порушенням прав людини, і видом дискримінації. Вона також встановлює чіткий зв'язок між досягненням рівноправності між жінками та чоловіками та викоріненням насильства над жінками. Вона передбачає встановлення кримінальної відповідальності за конкретні злочини, такі як переслідування, примусовий шлюб, ушкодження

жіночих статевих органів, примусове передчасне припинення вагітності та примусова стерилізація. В конвенції також йдеться про підхід, необхідний для ефективного припинення насильства стосовно жінок та домашнього насильства, що закликає всі відповідні залучені органи, установи та громадські організації (ГО) до координованої співпраці. Вона створює сильний та незалежний механізм контролю та надає парламентаріям особливу роль у контролюванні реалізації конвенції на національному рівні. На додаток, Парламентська асамблея має регулярно перевіряти хід реалізації такого документа.

Україна підписала Стамбульську конвенцію ще в 2011 році, але документ досі не ратифікований. В кінці лютого 2020 року на сайті президента України з'явилася петиція з вимогою ратифікації Стамбульської конвенції. 14 травня вона набрала понад 25 тисяч голосів, необхідних для її розгляду. Володимир Зеленський розглянув та обіцяв звернутись до парламенту, але після подання від Міністерства закордонних справ.

3.3. Структура Стамбульської Конвенції, її цілі .

Конвенція включає 81 статтю, згруповану у 12 розділів. Структура базується на «чотирьох П»: Попередження (Prevention), Захист та підтримка постраждалих (Protection and support of victims), Суд над злочинцями (Prosecution of offenders) та Загальні принципи (Integrated Policies). Для кожної області передбачаються блоки специфічних заходів[35]. Конвенція також встановлює обов'язки стосовно збору даних та підтримки досліджень насильства проти жінок (Стаття 11).

У Преамбулі містяться заклики до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, Європейської соціальної хартії та Конвенції проти торгівлі людьми (Convention on Action against Trafficking in Human Beings), посилання на Міжнародне право прав людини (ООН) та Римський статут Міжнародного кримінального суду. У Статті 2 вказано, що положення Конвенції мають застосовуватись у період миру та збройних конфліктів у ситуаціях насильства проти жінок та сімейного насильства. Стаття 3 визначає ключові терміни (насильство стосовно жінок, сімейне насильство, гендер, насильство стосовно жінок за гендерною ознакою, жертва).

Стаття 4 забороняє дискримінуючі формулювання: застосування положень Конвенції партіями, зокрема для захисту прав постраждалих від насилля, має бути захищеним від дискримінації на будь-якій підставі, як-то стать, гендер, раса, колір шкіри, мова чи інші переконання, національна приналежність, належність до національних меншин, власність, народження, сексуальна орієнтація, гендерна ідентичність, вік, стан здоров'я, інвалідність, шлюбний статус, статус мігранта чи біженця чи інший статус.

Розділ III присвячений запобіганню насильства, Розділ IV — захисту та підтримці жертв (постраждалих від сексуального насильства, дітей-свідків) спеціальними допоміжними службами, повідомленнями з боку фахівців, що працюють із жінками (медики, соціальні працівники, психологи). Розділ V — описує матеріальне право (відшкодування, опіка), VI — Розслідування, кримінальне переслідування, процесуальне право та захисні заходи, VII —

Міграція та притулки, IX — Система контролю для забезпечення ефективності впровадження Конвенції, X — Зв'язок з іншими міжнародними актами, XI — Прикінцеві положення.

Конвенція надає країнам-учасницям комплексну юридичну базу, стратегії та заходи, засновані на найкращому досвіді запобігання та протидії насильству стосовно жінок та домашньому насильству. Її основні цілі:

- захист жінок від усіх видів насильства та запобігання, переслідування і викорінення насильства над жінками та домашнього насильства;
- сприяння викоріненню всіх видів дискримінації щодо жінок, сприяння рівноправності між жінками та чоловіками та розширення прав жінок;
- захист і допомога всім постраждалим від насильства над жінками та домашнього насильства;
- сприяння міжнародній співпраці, спрямованій проти цих видів насильства;
- забезпечення підтримки та допомоги організаціям і правоохоронним органам у співпраці між собою з метою запровадження інтегрованого підходу до викорінення насильства стосовно жінок та домашнього насильства.

3.4. Види насильства та стратегії його запобігання, зазначені в Конвенції.

«Психологічне насильство» — навмисне залякування, домагання чи погрожування особі протягом певного періоду, що призводить до травматичних переживань. У близьких відносинах психологічне насильство може часто переходити в фізичне та сексуальне насильство. У Франції вчинення психологічного насильства було внесене до Кримінального кодексу в 2010 році. Цей злочин карається жорсткими санкціями, що варіюють від трьох років позбавлення волі до 75 000 євро штрафу.

«Переслідування (сталкінг)» — неодноразове погрожування комусь через фізичне переслідування, залучення до небажаного спілкування чи навмисне інформування когось про те, що за ними ведеться нагляд, щоб змусити їх боятися за свою безпеку. Це може бути завдання шкоди власності, дії проти сім'ї жертви, її друзів чи домашніх улюбленців або поширення невірогідної інформації через інтернет. Тоді як за психологічне насильство та переслідування, по суті, має бути встановлена кримінальна відповідальність, Конвенція передбачає можливість вносити застереження для забезпечення гнучкості тим країнам, чії правові системи передбачають некримінальні санкції (які, проте, мають застосовуватися і бути достатні для покарання злочинця та утримання від подібної поведінки в майбутньому). В Італії переслідування стало кримінальним злочином у 2009 році: карається позбавленням волі від 6 місяців до 4 років. Якщо кривдник — колишній чоловік чи дружина, був у близьких відносинах із жертвою, чи жертва неповнолітня, санкції можуть бути підвищені до 6 років позбавлення волі.

«Сексуальне насильство», зокрема «зґвалтування» — будь-який статевий акт, виконаний із кимось без згоди цієї особи (non-consensual sex). Передбачає проникнення до будь-якої частини тіла жертви будь-якої частини тіла кривдника чи предмета. Злочини, вчинені на сексуальному ґрунті, часто залишаються не покараними через невіру жертв у можливість довести, що вони намагалися протистояти нападкові. Щоб заповнити цю прогалину, Конвенція

передбачає врахування обставин, при яких відбулася дія, при оцінці того, чи була дана згода, незалежно від того, чи жертва чинила будь-який фізичний опір. Також встановлюється кримінальна відповідальність за зґвалтування в шлюбі, між партнерами чи між подружньою парою/партнерами в минулому. Декларація з ліквідації насильства над жінками, ухвалена Генеральною Асамблеєю ООН в 1993 році, відкрито згадує про зґвалтування дружини чоловіком як про насильство стосовно жінок.

«Сексуальне домагання» — будь-яка форма небажаної вербальної, невербальної чи фізичної поведінки сексуального характеру, мета або наслідок якої — порушення гідності особи, зокрема шляхом створення загрозливого, ворожого, принизливого або образливого середовища. Тут Конвенція також дозволяє країнам-учасникам вибрати некримінальні санкції для цього виду поведінки (цивільні чи адміністративні правові санкції).

«Примусовий шлюб» — акт навмисного використання фізичних або психологічних погроз, щоб змусити дорослу чи дитину прийняти шлюб, чи перевезення дорослої чи дитини до іншої країни, щоб змусити їх вступити в шлюб. У Великій Британії кампанії ГО «Southall Black Sisters» («Чорні сестри Саутголлу») привело до створення поліцейних настанов щодо примусових шлюбів і вдосконалення політики Міністерства закордонних справ і у справах співдружності націй у відповідь на справи, коли британських громадян змушували брати шлюб за кордоном. Кримінальний кодекс Болгарії передбачає кримінальну відповідальність за примусовий вступ до шлюбу, а також за викрадення жінки для того, щоб примусити її вступити в шлюб.

«Ушкодження жіночих статевих органів (УЖСО)» — всі операції, що навмисно змінюють чи травмують жіночі геніталії з немедичних причин. Це завдає непоправної постійної шкоди і зазвичай проводиться без згоди жертви. В конвенції кримінальні санкції також накладаються на тих, хто допомагає правопорушникові в скоєнні УЖСО. В Австрії до 2001 року заподіяння тілесних ушкоджень не вело за собою кримінальної відповідальності, якщо проводилося за згодою потерпілої сторони. В результаті цього практика

жіночого «обрізання» не каралася, якщо батьки чи опікун дівчини давали юридичну згоду. За допомогою поправки до Кримінального кодексу Австрія гарантує тепер неможливість надання згоди на «ушкодження чи поранення статевих органів, що має привести до постійного погіршення сексуальних відчуттів».

«Примусовий аборт» — виконання операції абортів жінці без її попередньої та інформованої згоди.

«Примусова стерилізація» — та проведення операції, що націлена на усунення здатності жінки до природного відтворення, без її попередньої та інформованої згоди чи розуміння.

Ставлення, упередження, гендерні стереотипи та звичаї чи традиції, засновані на гендерній нерівності, впливають на моделі поведінки, що сприяють явищу насильства. Для запобігання будь-яким формам насильства стосовно жінок та домашнього насильства конвенція вимагає (Розділ III) від країн-учасниць реалізації на національному рівні низки заходів, які:

- сприяють змінам у ставленні та поведінці;
- враховують потреби вразливих верств населення, ставлячи права людини на перше місце;
- заохочують усіх, особливо чоловіків та юнаків, запобігати насильству;
- забезпечують невикористання культури, звичаїв і релігії для виправдання насильства;
- сприяють програмам і заходам із розширення прав жінок;

До профілактичних заходів належать:

1) Підвищення обізнаності. Підвищувати громадську обізнаність, проводячи кампанії на теми насильства стосовно жінок та домашнього насильства: такі ініціативи допомагають інформувати громадськість, дають людям змогу розпізнавати різні форми насильства та виступати проти нього. Інформувати потерпілих про те, де саме і яку допомогу вони можуть отримати

(наприклад, поширення телефонів служб допомоги для потерпілих від будь-яких форм насильства стосовно жінок).

2) Освіта. Настанови та моделі поведінки формуються в дуже ранньому віці, тому важливо вчити дітей принципів рівних прав і взаємної поваги у відносинах. Заохочується внесення до шкільних навчальних планів матеріалів із питань рівноправності та пропагування цих принципів у неформальних навчальних установах на зразок громадських центрів і спортивних закладів.

3) Підготовка кадрів з запобігання та виявлення насильства, рівноправності, потреб постраждалих, запобігання повторній віктимізації та підтримки міжвідомчої співпраці.

4) Програми профілактичного втручання та лікування. Програми лікування осіб, які вчинили домашнє насильство, та осіб, які вчинили злочини на сексуальному ґрунті, націлених навчити їх ненасильницькій поведінці, відповідати за свої дії та переглянути ставлення до жінок. Під час створення лікувальних програм на першому місці має бути безпека, підтримка та права постраждалих, тож програми потребують тісної співпраці, по зможі, з залученням допоміжних служб фахівців.

ВИСНОВОК

Говорячи про імплементацію Європейського закону в Україні, доходимо висновку, що необхідність у розробленні та прийнятті ефективної законодавчої моделі викликана недосконалістю й правильністю регламентації як у чинному Кримінальному кодексі України, так і у інших зводах законів (цивільному, сімейному тощо) відповідальності за сімейне насильство.

Зокрема, сучасний стан правового захисту у країні, наприклад, статевої недоторканності, очевидно, далеко не повною мірою відповідає реальному стану речей, прогнозованій кримінальній ситуації у цій сфері. Тому, безумовно, національне законодавство припускає орієнтованості на вимоги міжнародного права у галузі охорони сім'ї та сімейних відносин. У сучасних умовах розвитку суспільства велику значущість у профілактиці сімейнопобутового насильства набуває застосування апробованих у багатьох країнах відновлювальних технологій. Ця робота є одним з елементів відновлювальної юстиції. Застосування апробованого відновного правосуддя у сім'ї повинно здійснюватися паралельно з роботою інститутів існуючої системи правосуддя, оскільки вирішення проблеми захисту прав жінок – жертв насильства у сім'ї та побуті безпосередньо пов'язане зі співпрацею з різними державними структурами. Але воно повинно здійснюватися за умови прийняття та усвідомлення останніми усієї актуальності цієї проблеми та необхідності її комплексного вирішення.

Очевидно, що за минулий рік важливість інструментів боротьби з насильством щодо жінок дедалі зростає. Одним з ефективних інструментів запобігання домашньому насильству є Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами, яку часто називають Стамбульською конвенцією. Боротьба з домашнім насильством потребує комплексного підходу, і Стамбульська конвенція становить новаторську міжнародну угоду, покликану скоординовано розв'язати проблему домашнього насильства.

Вивчення ситуації рівня сімейного насильства в різних країнах свідчать, що його наслідками можуть бути: загроза життю і здоров'ю особи чи завдання психологічної травми, яка в подальшому може негативно вплинути на сімейне життя жертви. Особливо тяжкі наслідки насильство завдає особистості дитини, яка стала його свідком або жертвою.

Крім того, варто зазначити, що схожість норм законодавства, які регулюють запобігання та протидію домашньому насильству у Європі, є не лише прагненням реалізувати положення Стамбульської конвенції, а й спільними соціальними цінностями, що поставлені під охорону, – здоров'я та життя особи, спокій та благополуччя родини тощо.

На мою думку, європейський досвід, безперечно, має бути вивчений та проаналізований у нашій державі з метою уникнення можливих помилок і впровадження корисних напрацювань у подоланні домашнього насильства в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Міжнародний досвід попередження та протидії домашньому насильству : монографія. А.О. Галай, В.О. Галай, Л.О. Головка, В.В. Муранова та ін.; за заг. ред. А.О. Галай. – К. :КНТ,2014. – 160с.
2. Новели законодавства про запобігання та протидію домашньому насильству: матеріали міжнародного круглого столу (27 вересня 2019 року). Київ: Національна академія прокуратури України, 2019.–184с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://napu.com.ua/wpcontent/uploads/2019/09/VERSTKA_NOVELU_ZAKONODAVSTVA-1.pdf
3. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» № 2229-VIII від 07.12.2017 р. (Відомості Верховної Ради(ВВР)), 2018, № 5, ст.35
4. Харламов В.С. Институт охранного ордера в зарубежном законодательстве как инструмент защиты личности от внутрисемейного насилия. В.С. Харламов. Криминология. Вчера, сегодня, завтра. - 2014. - № 1(32). - с. 34-40.
5. Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі (Постанова Кабінету Міністрів України (ПКМУ)) №658 від 22 серпня 2018 р.
6. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами(Стамбульська конвенція). Довідник для членів парламенту. Київ, К. І.С., 2014 р.
7. Попередження домашнього насильства. Навчальний посібник для консультантів «Гарячих ліній». Упорядники: Краснова О.В., Калашник О.А. –Київ, 2016. – 90 с.

ЗУНУ ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

РЕЦЕНЗІЯ НА КУРСОВИЙ ПРОЕКТ (РОБОТУ)

Студента _____
(прізвище та ініціали)

що навчається в групі МП - на курсі юридичного факультету ОС «бакалавр»
Курсовий проект (робота) № _____ з
Тема _____

Реєстраційний № _____ Дата одержання «____» _____ 2021 р.
Рецензент _____
(вчене звання, прізвище, ім'я, по – батькові)

Зміст рецензії

_____ Курсова робота подана на кафедру міжнародного права та міграційної політики у паперовій формі.

Курсова складається зі вступу, розділів, висновків та списку використаних джерел.

Курсова робота виконана відповідно до затвердженої на засіданні кафедри тематики на актуальну тему.

Висновки: оформлення курсової роботи в цілому відповідає встановленим для даного виду робіт вимогам та за умови належного захисту заслуговує оцінки.

_____ Курсова робота допускається до захисту з оцінкою « _____ ».

Допущений до захисту «____» _____ 2021 р.
(підпис рецензента)

Захист планується о _____ «____» _____ 2021 р. на кафедрі МПМП.

Курсовий проект захищений «____» _____ 2021 р. з оцінкою _____

Комісія:

1. _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

2. _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

3. _____
(підпис) (прізвище та ініціали)